

LIETUVOS PARTINĖS SISTEMOS FORMAVIMASIS

ALFRED ERICH SENN

Straipsnyje pateikiamas autoriaus požiūris į politinių partijų, kaip demokratinės sistemos pamatinių elementų, formavimosi procesą Lietuvoje 1988-1992 m. Šio laikotarpio Lietuvos politinės raidos analizė atskleidžia priežastis, dėl kurių partijų kūrimasis ir efektyvus funkcionavimas buvo gero-kai pavėluotas. Straipsnyje taip pat aptariama Lietuvos konstitucinė raida bei kiti perėjimo iš vienpartinės į daugiapartinę sistemą klausimai.

Tyrinėjant Lietuvos perėjimą iš vienpartinės komunistinės į vakarietiško stiliaus daugiapartinę sistemą, pirmiausia svarbu nustatyti senosios sistemos būdinguosius bruožus. Komunistinė sistema, beveik pusę amžiaus viešpatavusi Lietuvoje, buvo ne tik politinė-ekonominė struktūra. Sistema taip pat valdė Lietuvos kultūrinį-intelektualinį gyvenimą. To pasekmė - sovietinės teorijos, praktikos ir valdymo formos akivaizdžiai įtakota pokomunistinė Lietuvos politinė mintis. Lietuviai didžiuojasi atsispyrę sovietinei indoktrinacijai, tačiau sovietų valdymo metai paliko savo žymę. Todėl svarbu suprasti, koks sovietinis palikimas gali būti.

Šiame rašinyje pateikta ne politinių partijų ir jų funkcijų teorija, bet aptariama specifinė Lietuvos politinio proceso, pereinant iš sovietinės sistemos, prigimtis, ypač kuriant erdvę, kurioje naujos

partijos galėtų veikti. Idėja parašyti šį straipsnį kilo po dalyvavimo Jūratės Novagrockienės daktaro disertacijos gynime 1996 m. birželį. Esu dėkingas dr. Jūratei Novagrockienei bei doc. Stasiui Stačiokui, paskatinusiems užrašyti šias mintis.

1. Sovietinė sistema

Aš pavaizduočiau sovietinę sistemą kaip “galios piramidę”. Ji nėra išbaigta, galbūt sukels daugybę priekaištų ir pakeitimų, tačiau diskusijai pradėti, manyčiau, tinkama.

1 schema. Sovietinė partinė valstybė

Mažesnioji užtušuotoji piramidė vaizduoja konstitucinę visuomenės dalį, platesnioji - partinę struktūrą, kartu su Politbiuru ir Generaliniu Sekretoriumi viršūnėje. Brėžinys rodo partinės struktūros pranašumą konstitucinės struktūros atžvilgiu. Nors Politbiuras ir nebuvo konstitucinė SSRS institucija, Jegoras Ligačiovas yra jį pavadinęs aukščiausiuoju šalies politiniu organu¹. Brėžinys atitinka V. Lenino “buržuazinės” visuomenės sampratą, pagal kurią “buržuazijos” vadai kuria ir kontroliuoja politines-socialines visuomenės institucijas.

Galima būtų tvirtinti, jog šią schemą įmanoma pritaikyti beveik visoms visuomenėms. Tačiau unikalus sovietinės visuomenės bruožas yra tas, jog ji *institucionalizavo* partijos valdžią (*authority*) virš konstitucijos. Apologetai pateisino sistemą sakydami, kad Komunistų partija geriausiai suprato visų žmonių ir visų visuomenės dalių reikmes bei galėjo išvengti griaušančio pobūdžio šalininkų ginčo.

Sistema pradėjo irti, ir pirmiausia Jurijus Andropovas, o po to Michailas Gorbačiovas pripažino, jog partija nėra visažinė². M. Gorbačiovas prašė visuomenės palaikymo. Bet kai suprato, jog